

PM

HANDLÄGGARE
Naturvårdsavdelningen:
Tiina Laantee
08-535 364 79, 0709-750 269
tiina.laantee@huddinge.se
Thomas Strid
0709-750 261
thomas.strid@huddinge.se

Växter och djur i Fullersta kvarndamm, Källbrinksdammen och Kyrkdammen längs Fullerstaån (Gömmarbäcken)

Inledning

Denna sammanställning är en översikt av de växter och djur som vi vet förekommer i Fullersta kvarndamm, Källbrinksdammen och Kyrkdammen längs Fullerstaån. Fullerstaån rinner från sjön Gömmaren via Fullersta och Sjödalen till Trehörningen. Fullersta kvarndamm ligger i Gömmarens naturreservat, Källbrinksdammen är lokaliserad intill Källbrinksskolan och Kyrkdammen återfinns vid Tingshuset.

Kunskapen bygger på dels inventeringar som har beställts av miljökontoret eller Huddinge Vatten AB, dels på enskilda uppgifter som har lämnats till eller inhämtats av miljökontoret och dels på miljökontorets och naturvårdsavdelningens egna iakttagelser. Sammanställningen vänder sig i första hand till skolor, eftersom efterfrågan därifrån har varit stor. Sammanställningen är dock även en kunskapsöversikt för berörda inom Stockholm Vatten AB och Huddinge kommun samt andra intresserade.

Bakgrund

Källbrinksdammen och Kyrkdammen med tillhörande anläggningar anlades vintersäsongen 1997-98 av Huddinge Vatten AB/Stockholm Vatten AB. Samtidigt renoverades ett gammalt kvarndämme vid Fullersta kvarndamm. Huvudsyftet var att förhindra källaröversvämningar vid bebyggelsen längs Åvägen och därför har anläggningarna dimensionerats för i första hand flödesutjämning. Anläggningarna utformades också för att fördröja och i någon mån rena förorenat dagvatten (regnvatten som rinner på vägar och tak mm) innan det rinner vidare till sjön Trehörningen i centrala Huddinge. Anläggningarnas utformning anpassades även till att bland annat gynna våtmarksbundna växter och djur. Anläggningen består av dammar med översvämningssytor och slingrande åsträckor.

Trafikdagvatten från Huddingevägen leds först till ett underjordiskt avsättningsmagasin och därefter till en mindre damm innan vattnet rinner ut i Kyrkdammen.

POSTADRESS

Miljö- och
samhällsbyggnadsförvaltningen
Naturvårdsavdelningen
141 85 Huddinge

BESÖKSADRESS

Sjödalsvägen 29
Huddinge

TELEFON (VX) OCH FAX

08-535 300 00
08-535 365 28

E-POST OCH WEBB

naturvard@huddinge.se
www.huddinge.se,
www.natur.huddinge.se

En drift- och skötselplan för Fullerstaåns park- och dagvattenanläggning finns från 1998. Genom årlig slåtter av växtligheten på våtmarksytorna och borttagande av materialet ska en tät och lågvuxen växtlighet gynnas. Vass och kaveldun ska särskilt hållas efter. Vegetationsskötselns syfte är främst att främja reningsförmågan, behålla flödeskapaciteten och utveckla områdets värde för växt- och djurlivet. Området ska även vara en attraktiv rekreationsmiljö med anknytning till det kulturhistoriska landskapet. De tidvis översvämmade ängarna längs ån var förr värdefulla slåttermarker.

Sedan 1998 ansvarar Stockholm Vatten AB för driften och skötseln av anläggningarna liksom även provtagningen. De omgivande torra markområdena sköts av kommunens gatu- och parkdriftsavdelning. Anläggande och drift har skett i samråd med miljökontoret. Sedan hösten 2008 har naturvårdsavdelningen övertagit berörda natur- och vattenvårdsfrågor från miljökontoret.

Växter

Vattenväxter inventerades i ett gemensamt projekt mellan kommunerna på Södertörn under somrarna 1998-99. Både sjöar och anlagda våtmarker inventerades. Fullerstaåns dammar undersöktes i september 1998. Inventeringstidpunkten är lämplig för vattenlevande växter, *men innebär att många starrar och gräs inte har gått att artbestämma*. Även resultat från andra inventeringar framgår nedan.

Fullersta kvarndamm:

Vattenväxter som flyter i vattenmassan och saknar rötter: vattenbläddra. Vattenväxter som flyter i vattenmassan men är förankrade med rötter: gul näckros och vattenblink. Övriga växter är stadigt förankrade med rötter i vattnet eller i strandkanten: säv, sjöfräken, gul svärdsilja, skogssäv, ältranunkel, kråklöver, videört och vasstarr.

I Fullersta kvarndamm finns även några sällsynta mossor. En sådan som förekommer rikligt i dammen är jätteskedmossa (*Calliergon megalophyllum*), som växer i mattor nedsänkta i vattnet. Jätteskedmossa finns endast på högst ett tiotal lokaler i Stockholmstrakten. I utloppsbacken från kvarndammen växer bäckkryp-mossa (*Amblystegium fluviatile*) samt kvarnbäckmossa (*Hygrohypnum luridum*) på blöta stenar dit vattenstänket från forsen når. I själva bäcken finns den vanligare näckmossan (*Fontinalis anti pyretica*).

Källbrinksdammen och Kyrkdammen:

Vattenväxter som flyter i vattenmassan och saknar rötter: andmat, dikeslånke och grodmöja. Vattenväxter som flyter i vattenmassan men är förankrade med rötter: smal vattenpest, gäddnate, gräsnate, gropnate, krusnate och rostnate.

Övriga växter är stadigt förankrade med rötter. De mest storvuxna och framträdande är vass och bredkaveldun. Andra arter i vattnet eller i strandkanten är: svalting, gul svärdsilja, stor igelknopp, strandklo, sumpförgätmigej, tiggarranunkel, bitterpilört, fackelblomster, vattenveronika, bäckveronika, dyveronika, brunskära och knölsyska. Bland gräsen och halvgräsen finns även vecketåg, ryltåg och slokstarr. Som en udda växt i Källbrinksdammen noterades studentnejlika, vilken har kommit från någon av trädgårdarna.

Ingen sådd eller plantering har skett i vattenområdena, med undantag av en blå irisplanta som planterades i Källbrinksdammen inför invigningen. Den klarade sig dock inte. Alla de nämnda växterna har kommit själva, bland annat ur den omrörda så kallade fröbanken i marken eller med vattendragen, vinden, fåglarna och människorna.

På den omgivande parkmarken har sådd av gräsfröblandning samt plantering av buskar och träd däremot skett. Följande buskar och träd har planterats: ask, fågelbär, hägg, sälg, gråvide, jolster, knäckepil, vårtbjörk, rönn, vildapel, fläder, brakved, måbär, nyponros, slån, balsampoppel, skogskornell, häggmispel och tall.

Vid Källbrinksdammen växer fortfarande en rik flora av slåttergynnade ängsväxter. Ängsväxterna som finns på torrare mark finns inventerade i en särskild förteckning.

Källor: - Vattenväxter i sjöarna på Södertörn och i angränsande områden samt uppbyggnad av en sjödatas. Rapport från Södertörnsekologernas sjöprojekt 1998-1999.

Södertörnsekologerna 2001:1.

- Södertörnsekologernas sjödatas. Inventerare i anläggningarna vid Fullerstaån var Göran Odelvik.

- Fullerstaåns park- och dagvattenanläggning. Drift- och skötselplan. Stockholm Vatten AB, J&W, Landskapsarkitekterna Söderblom & Palm. Marie Åslund.1998.

- Naturinventering 1989, Huddinge kommun.

- Gömmarutredningen.1989. Huddinge kommun.

- Åleden – naturinventering och konsekvensbedömning. Helene Lindskoug och Anna Roos.

- Skötselplanen för Gömmarens naturreservat 1995.

Litteraturtips: - Den nordiska floran. Bo Mossberg, Lennart Stenberg, Stefan Ericsson. Wahlström och Widstrand.

Fåglar

Källbrinksdammen

Källbrinksdammen brukar hysa ett par knipa, ett par vigg och några gräsänder. Knipa och gräsand får ofta ut ungar här. Gråhäger kan ses stå här och fiska. Vår minsta and, kricka, rastar här ibland. Vadarfågeln grönbena (1 ex) har en gång setts gå omkring på de grunda översvåmningsytorna på våren.

Tornseglare kan ses flyga över vattnet på sommaren i jakt på insekter.

Under några veckor hösten 2001 (oktober-november) uppehöll sig två strömstarar i Källbrinksdammen. De höll mest till i inloppet till dammen, där vattnet strömmade lätt. Där turades de om att hoppa upp och ned i vattnet från spången. De såg ut att både bada och leta efter mat. De kunde också se simma i dammen. Med sin runda kroppsform var de ett ”gulligt” inslag. Även 2003 sågs strömstare här.

Kyrkdammen

Höstar och vintrar är Kyrkdammen populär bland gräsänderna. De samlas årligen här med i perioder över hundra individer. De är ett populärt utflyktsmål och matas gärna av förbipasserande. På hösten tappar hanen sin färggranna fjäderdräkt och blir lika brun som honan. Näbben behåller däremot sin färg. På så sätt går det att se skillnad på hanar och honor: hanen har en klargul näbb medan honans och årsungarnas är brunorange.

Gräsand, sothöna, knipa och kanadagås häckar här med något enstaka par. Även enstaka par av vigg brukar synas här. Sothönans släkting rörhönan har setts här ett par år. Också här i strandkanten står ofta gråhägern på pass.

Några skrattmåsar, med sina bruna huvuden, och silltrutar, med sina svarta vingar, vistas också tidvis i området.

I de omgivande buskarna häckar näktergalen som fyller de ljusa sommarkvällarna med sin smäktande och fylliga sång.

Källor: Artportalen 2009-06-03 och egna iakttagelser.

Fiskar

Rikligt med gäddor, upp till ett par decimeters storlek, har observerats i både Källbrinksdammen och Kyrkdammen.

Källor: Egna iakttagelser samt Södertörnsekologernas groddjursprojekt 2008. Ett rikt och nära djurliv: Miljöövervakning av groddjur i och nära tätort. Södertörnsekologerna Rapport 2009:1. Bilaga 3: Huddinge kommun.

Groddjur

På Södertörn finns fem arter groddjur, varav fyra har hittats längs Fullerstaån. Alla Sveriges groddjur är fridlysta. Det innebär att man får ta upp dem i handen och studera dem, men inte flytta dem från platsen. Det är tillåtet att ta hem lite ägg eller larver, för att studera utvecklingen till vuxna djur, men de färdigutvecklade djuren måste sättas tillbaka där de samlades in.

Vid inventering av groddjur på Södertörn våren och sommaren 2008 undersöktes Kyrkdammen, Källbrinksdammen och Fullersta kvarndamm. I alla tre lokalerna hittades mindre vattensalamander, vanlig padda och vanlig groda. I Källbrinksdammen hittades även åkergroda. Fullersta kvarndamm och Källbrinksdammen har rikliga förekomster av de olika groddjuren med mer än 50 eller mer än 100 individer av respektive art. Vid dessa lokaler kan man få lyssna på riktiga groddjurskonserter om det är en varm vårväll i mars-april!

Mindre vattensalamander (mindre vattenödlor) hittades i Kyrkdammen sommaren 2000 i samband med inventeringen av trollsländorna, se nedan. Vattensalamander och vanlig groda är kända sedan länge från Fullersta kvarndamm.

De vuxna groddjuren vandrar på våren ned till vattenområdena för att leka. Leken är beroende av vattentemperaturen och sker under mars-maj. Därefter går de vuxna djuren upp på land igen medan de växande larverna eller ynglen tillbringar hela sommaren i vattnet. I september-oktober söker sig groddjuren till sina övervintringsplatser, vanligen en skyddad frostfri plats på land, till exempel under en sten, stubbe eller lövhög. Övervintring kan dock även ske i vattenområdet.

Åkergrodan skiljs från vanlig groda bland annat genom att nosen sedd från sidan är lång och spetsig, bukens mitt är enfärgad och grävknölen på bakfoten är stor och hårt sammanpressad. Hos vanlig groda är nosen kort och trubbig, bukens mitt är något fläckig och grävknölen är liten och mjuk.

Åkergradans ägg läggs i en samling som sjunker till botten, i motsats till den vanliga gradans ägg som flyter vid ytan. Paddans ägg läggs i långa strängar som lindas kring vattenväxterna. Den mindre vattensalamanderns ägg är brunvita och läggs enskilda, vanligen på vattenväxter och omsveps med en bladflik eller dylikt.

Källor: - Södertörnsekologernas groddjursprojekt 2008. Ett rikt och nära djurliv: Miljöövervakning av groddjur i och nära tätort. Södertörnsekologerna Rapport 2009:1. Bilaga 3: Huddinge kommun.

- Inventering av trollsländor i Stockholms län. Ett samarbetsprojekt mellan Södertörnsekologerna och Kungliga Tekniska Högskolan under åren 2000-2001. Katarina Ekestubbe, Erland Dannelid, Charlotte Rosén, och Johan Wenngren.

-Gömmarutredningen 1989, Huddinge kommun.

Litteraturtips: - Vad jag finner i sjö och å. Georg Mandahl-Barth. Norstedts förlag.
- Sveriges grodor, ödlor och ormar. Fälthguide och faktasamling. Ingemar Ahlén, Claes André och Göran Nilson. Artdatabanken och Naturskyddsföreningen.

Trollsländor

Till gruppen (ordningen) trollsländor hör jungfrusländor, flicksländor och egentliga trollsländor. Sommaren 2000 letades efter både vattenlevande larver och flygande vuxna. Larverna lever i vattnet under flera år innan de klättrar upp på ett växtstrå och utvecklas till en vuxen individ med vingar. Larverna är lättare att inventera än de vuxna, som behöver ha soligt och varmt väder för att flyga. Eftersom larverna lever så länge i vattnet är de beroende av en viss vattenkvalitet för att överleva. Därför kan artantal och individantal också användas som en miljöindikator.

Vid Källbrinksdammen hittades 11 arter (varav 3 arter larver) och vid Kyrkdammen hittades 8 arter (varav 3 arter larver). Sammanlagt vid de båda dammarna hittades 14 arter (varav 5 arter larver). I Huddinge hittades flest arter, dvs 15 stycken, i Kvarnsjön (Lissma) samt i ett anlagt viltvatten (Eriksbergs viltvatten i Lissma).

Funna arter i Källbrinksdammen är: brun mosaikslända (*Aeshna grandis*), u-flickslända (*Coenagrion puella/pulchellum*), sjöflickslända (*Enallagma cyathigerum*), allmän smaragdflickslända (*Lestes sponsa*), bred trollslända (*Libellula depressa*), fyrfläckad trollslända (*Libellula quadrimaculata*), rödflickslända (*Pyrrhosoma nymphula*), svart ängstrollslända (*Sympetrum danae*), gulfläckad ängstrollslända (*Sympetrum flaveolum*), blodröd ängstrollslända (*Sympetrum sanguineum*) samt allmän ängstrollslända (*Sympetrum vulgatum*). U-flickslända, rödflickslända samt allmän ängstrollslända har hittats som larver.

Funna arter i Kyrkdammen är: t-flickslända (*Coenagrion hastulatum*), ljus u-flickslända (*Coenagrion puella*), rödögonflickslända (*Erythromma najas*), allmän smaragdflickslända (*Lestes sponsa*), bred trollslända (*Libellula depressa*), svart ängstrollslända (*Sympetrum danae*), blodröd ängstrollslända (*Sympetrum sanguineum*) samt allmän ängstrollslända (*Sympetrum vulgatum*). Utav dessa har bred trollslända, svart ängstrollslända samt allmän ängstrollslända hittats som larver.

Nämnas kan att bred trollslända är en sådan art som tycker om nya, omrörda naturmiljöer.

Källa: - Inventering av trollsländor i Stockholms län. Ett samarbetsprojekt mellan Södertörnsekologerna och Kungliga Tekniska Högskolan under åren 2000-2001. Katarina Ekestubbe, Erland Dannelid, Charlotte Rosén, och Johan Wenngren.

Litteraturtips: Trollsländor i Sverige - en fälthandbok. Erland Dannelid mfl. Länsstyrelsen i Södermanlands län. 2008.

Snäckor

Större dammsnäcka kan ses krypa på de olika träkonstruktionerna i vattnet.

Litteraturtips: Vad jag finner i sjö och å. Georg Mandahl-Barth. Norstedts förlag.
Smådjur i sjö och å. Lars-Henrik Olsen och Ulf Svedberg. Bokförlaget Prisma.

Rapportera!

Har du sett någon växt eller något djur som inte finns med i den här listan?
Rapportera det du har sett på det rikstäckande rapporteringssystemet
Artportalen genom att gå in på www.artportalen.se. Eller berätta det direkt till
oss på naturvårdsavdelningen i Huddinge kommun genom att ringa eller
skicka en e-post. Du hittar oss också via www.natur.huddinge.se